

ימי עיון בתנ"ך תשע"ז

שם השיעור: דוד מכונן המקדש במקרא ובמדרש (400-108-0)

שם המרצה: הרב ד"ר אברהם וולפיש

1. ספרי דברים פרשת ראה פסקא סב

(ה) כי אם אל המקום אשר יבחר ה' אלהיכם מכל שבטיכם (דברים י"ב, יד), דרוש על פי נביא יכול תמתין עד שיאמר לך נביא תלמוד לומר לשכנו תדרשו ובאת שמה דרוש ומצוא ואחר כך יאמר לך נביא וכן אתה מוצא בדוד שנאמר זכור ה' לדוד את כל ענותו אשר נשבע לה' נדר לאביר יעקב אם אבא באהל ביתי אם אתן שנת לעיני עד אמצא מקום לה' משכנות לאביר יעקב (תהלים קלב א', ה) מנין שלא עשה אלא על פי נביא שנאמר ויבוא גד אל דוד ביום ההוא ויאמר לו עלה הקם לה' מזבח בגורן ארונה היבوسی (שמ"ב כד יח) ואומר ויחל שלמה לבנות את בית ה' בירושלים בהר המוריה אשר נראה לדוד אביו (דה"ב ג א)

2. פסיקתא רבתי פסקא ב - מזמור שיר חנוכת

מזמור שיר חנוכת הבית לדוד (תהלים ל', א). כך פתח רבי תנחומא בר רבי אבא יעלזו חסידים בכבוד ירננו על משכבותם (תהלים קמ"ט, ה)... לפיכך אמר דוד אגורה באהלך עולמים (תהלים ס"א, ה) וכי עלתה על דעתו של דוד שהוא חי לעולם אלא מהו הדבר הזה שאמר אגורה באהלך עולמים אמר יהי רצון שיאמרו בשמי לעולם בבתי כנסיות ובבתי מדרשות אמר לו הקדוש ברוך הוא חייך אף על פי שאתה מת אין שמך זז מביתי לעולם אלא על כל קרבן וקרבתן הם מזכירים שמך ואומרים שירים משלך מזמור לדוד ולא עוד הואיל ואתה חשבת לבנות בית המקדש אעפ"י ששלמה בנך בונה אותו בשמך אני כותבו מזמור שיר חנוכת הבית לדוד.

דבר אחר: מזמור שיר חנוכת הבית לדוד כתב אחד אומר האתה תבנה לי הבית (שמואל ב, ז' ה) וכתוב אחד אומר לא אתה תבנה לי הבית (דברי הימים א, י"ז, ד) מהו כך היאך אני מקיים שני הכתובים אלא לא אתה תבנה לי הבית שאין אתה בונה אותו האתה תבנה שבנך יבנה אותו [אתה הקדמת כבודך לכבודי שמשראית עצמך יושב בבית ארזים תבעת בנין בית המקדש אבל שלמה בנך מקדים כבודי לכבודו שנאמר ובשנה האחת עשרה וגו' כלה הבית (מלכים א, ו', לח) ואחר כך ואת ביתו בנה שלמה (שם, ז', א).

דבר אחר: האתה תבנה שאתה מיסדו לא אתה תבנה שאין אתה משכללו.

דבר אחר: לא אתה תבנה שאין אתה בונה אותו האתה תבנה שהוא נקרא על שמך שאילולי אתה לא ירדה האש כיצד אלא כיון שנבנה כמה תפילות סדר שלא ירדה האש. אמר ר' חלבו בשם דבי רבי שילא: הלך והביא ארונו של דוד אביו אמר לו רבון העולמים אם אין לי מעשים עשה בשביל חסדיו של דוד אבי מיד ירדה האש כמה שכתב ה' האלהים אל תשב פני משיחך זכרה לחסדי דוד עבדך (דברי הימים ב, ו', מב) מה כתב אחרי וכללות שלמה להתפלל והאש ירדה וגו' (שם ז', א) ואם אין אתה למד מכאן שהביא שלמה ארונו של דוד מן קברו א"ר ברכיה בשם ר' חלבו בשם דבי רבי שילא כתוב מלא הוא ארוממך ה' כי דליתני וגו' ה' העלית מן שאול ח"י (תהלים ל', ב ו-ד) לפיכך אמר שלמה הואיל ובזכות דוד אבי עשה הקדוש ברוך הוא הריני אומר שירת חנוכת הבית לשמו מזמור שיר חנוכת הבית לדוד.

דבר אחר מזמור שיר חנוכת בוא וראה שלמה בונה את הבית והוא נקרא לשמו של דוד אלא דוד היה ראוי לבנותו ובשביל דבר אחד לא בנה אותו ואף על פי שחשב לבנותו בא נתן הנביא ואמר לו לא תבנה לי הבית למה כי דמים רבים שפכת ארצה לפני (דברי הימים א, כ"ב, ח) כיון ששמע דוד

ימי עיון בתנ"ך תשע"ז

נתיירא אמר הרי נפסלתי מלבנות בית המקדש אמר רבי יהודה בר אלעאי אמר לו הקדוש ברוך הוא דוד אל תירא חייך כך הם לפני כצבי ואיל לכך נאמר שפכת ארצה ואין ארצה אלא צבי ואיל שנאמר הטמא והטהור יאכלנו כצבי וכאיל רק הדם לא תאכלו על הארץ תשפכנו כמים (דברים י"ב, טו ו-טז). [דבר אחר] אמר לו הקדוש ברוך הוא חייך כל דמים ששפכת היו לפני קרבנות שכן כתיב כי דמים רבים שפכת ארצה לפני אמר ר"ש בן יוחאי אין לפני אלא קרבנות שנאמר ושחט את בן הבקר לפני ה' (ויקרא א', ה) אמר לו דוד אם כן ולמה איני בונה אותו אמר לו הקדוש ברוך הוא שאם אתה בונה אותו הוי קיים ואינו חרב אמר לו והרי יפה אמר לו הקדוש ברוך הוא גלוי וצפוי לפני שעתידיים לחטא ואני מפיג חמתי בו ומחריבו וישראל ניצולין שכן כתב באהל בת ציון שפך כאש חמתו (איכה ב', ד) אמר לו הקדוש ברוך הוא חייך הואיל וחשבת לבנותו אף על פי ששלמה בנך בונה אותו לשמך אני כותבו מזמור שיר חנוכת הבית לדוד. (השוו: מדרש שוחר טוב סב, ד)

3. בראשית רבה פרשה נו

אברהם קרא אותו יראה ויקרא אברהם שם המקום ההוא י"י יראה (בראשית כ"ב, יד), שם קרא אתו שלם ומלכי צדק מלך שלם (בראשית י"ד, יח), אמר הקדוש ברוך הוא אם קורא אני אתו כשם שקרא אותו אברהם שם אדם צדיק מתרעם, ואם קורא אני אותו שלם כשם שקרא אותו שם אברהם אדם צדיק מתרעם, אלא הריני קוראו כמו שקראו אותו שניהם ירושלם יראה שלם

4. בבלי שבת ל ע"א

ושבח אני את המתים שכבר מתו מן החיים אשר הם חיים עדנה (קהלת ד', ב) – כדרב יהודה אמר רב, דאמר רב יהודה אמר רב: מאי דכתיב עשה עמי אות לטובה ויראו שנאי ויבושו - אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם, מחול לי על אותו עון! אמר לו: מחול לך. אמר לו: עשה עמי אות בחיי! אמר לו: בחייך איני מודיע, בחיי שלמה בנך אני מודיע. כשבנה שלמה את בית המקדש ביקש להכניס ארון לבית קדשי הקדשים, דבקו שערים זה בזה. אמר שלמה עשרים וארבעה רננות ולא נענה. פתח ואמר: שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד (תהלים כ"ד, ז), רהטו בתריה למיבלעיה, אמרו: מי הוא זה מלך הכבוד? (שם, ח) אמר להו: ה' עזוז וגבור (שם). חזר ואמר: שאו שערים ראשיכם ונשאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד. מי הוא זה מלך הכבוד ה' צבאות הוא מלך הכבוד סלה ולא נענה (שם, ט-י). כיון שאמר ה' אלהים אל תשב פני משיחך זכרה לחסדי דוד עבדך (דברי הימים ב', ו', מב) – מיד נענה. באותה שעה נהפכו פני כל שונאי דוד כשולי קדירה, וידעו כל העם וכל ישראל שמחל לו הקדוש ברוך הוא על אותו עון. ולא יפה אמר שלמה ושבח אני את המתים שכבר מתו?

5. דברים רבה פרשה ב, כז

דוד אף על פי שא"ל הקדוש ברוך הוא (דברי הימים ב', ו', ט) רק אתה לא תבנה לי את הבית הזה היה דוד אומר לעצמו... אני יושב? מה עשה זירז את עצמו והתקין כל צרכיו עד שלא מת מנין שנאמר (דברי הימים א כ"ב, יד) והנה בעניי הכינותי לבית אלהי

6. סדר עולם רבה

פרק יד: ובשנה האחרונה התקין דוד המלך משמרות כהונה ולויה, והסדיר את כל הבית
פרק כ: המה יסד דויד ושמואל הראה באמונתם (דברי הימים א, ט', כב), אלו כ"ד משפחות כהונה ולויה, גד החזה ונתן הנביא התקינו מעשה הבית עם דוד

7. פסיקתא רבתי פיסקא מג

בשעה שנצטער על בית המקדש, כמו שכתוב זכור ה' לדוד את כל ענותו... אם אבוא באוהל ביתי... אם אתן שנת לעיני... עד אמצא מקום לה' משכנות לאביר יעקב (תהלים קל"ב, א-ה) כיון שראה אותו הקדוש ברוך הוא שעומד ומצטער על בית המקדש מיד שלח אצלו גד הנביא, והראה לו את מקום בית המקדש כמה שכתב ויבא גד אל דוד ביום ההוא ויאמר לו עלה והקם לה' מזבח בגורן ארונה היבוא (שמואל ב, כ"ד, יח), מיד הלך דוד, הדא הוא דכתיב: ויעל דוד כדבר גד אשר צוה ה' וגו' (שם, יט) ומצא שם את המזבח שבו הקריב אדם הראשון ובו הקריב נח ובו הקריב אברהם, כיון שמצא אותו התחיל מודד ואמר מכאן ועד כאן העזרה, מכאן ועד כאן קדש הקדשים

8. בבלי סוכה נג ע"א-ע"ב

חמש עשרה מעלות. אמר ליה רב חסדא לההוא מדרבנן דהוי קמסדר אגדתא קמיה, אמר ליה: שמיע לך הני חמש עשרה מעלות כנגד מי אמרם דוד? - אמר ליה, הכי אמר רבי יוחנן: בשעה שכרה דוד שיתין, קפא תהומא (עלתה התהום) ובעי למשטפא עלמא (וביקשה לשטוף את העולם), אמר דוד חמש עשרה מעלות והורידן. - אי הכי (אם כן), חמש עשרה 'מעלות'?' 'ורדות' מיבעי ליה (היה צריך להיות)! אמר ליה: הואיל ואדכרתן (והזכרתני), הכי אתמר (כך נאמר): בשעה שכרה דוד שיתין קפא תהומא ובעא למשטפא עלמא, אמר דוד: מי איכא דידע (האם יש מי שיודע) אי שרי למכתב שם אחספא (אם מותר לכתוב שם ה' על חרס) ונשדיה בתהומא ומנח (ונשליך על התהום והיא תנוח)? ליכא דקאמר ליה מידי (לא היה מי שאמר לא דבר). אמר דוד: כל דידע למימר (כל שיודע לומר) ואינו אומר - יחנק בגרונו. נשא אחיתופל קל וחומר בעצמו: ומה לעשות שלום בין איש לאשתו, אמרה תורה: שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים, לעשות שלום לכל העולם כולו - על אחת כמה וכמה. אמר ליה: שרי (מותר). כתב שם אחספא, ושדי לתהומא (כתב שם על חרס והשליך לתהום), ונחית תהומא שיתסר אלפי גרמידי (וירדה התהום ששה עשר אלף אמה). כי חזי דנחית טובא (כשראה שירדה הרבה), אמר: כמה דמידלי טפי מירטב עלמא (כמה שתעלה יותר העולם יהיה רטוב יותר). אמר חמש עשרה מעלות ואסקיה חמיסר אלפי גרמידי (והעלה אותה חמשה עשר אלף אמה), ואוקמיה באלפי גרמידי (והעמיד אותה על אלף אמה).

9. תלמוד ירושלמי סנהדרין פ"י ה"ב, כט ע"א

את מוצא בשעה שבא דוד לחפור תימליוסים (יסודות) של בית המקדש חפר חמש עשר מאוון דאמין (אלף וחמש מאות אמה) ולא אשכח תהומא (ולא מצא את התהום) ובסופא אשכח חד עציץ (מצא חתיכת חרס אחת) ובעא מירמיתיה (ורצה להרים אותה) אמר ליה לית את יכיל (אינך יכול) אמר ליה למה אמר ליה דנא הכא כביש על תהומא (כי אני כאן כבוש על התהום) אמר ליה ומן אימת את הכא (וממתי אתה כאן) אמר ליה מן שעתא דשמע רחמנא קליה בסיני (מן השעה שהשמיע ה' את קולו בסיני) אנכי יי' אלהיך רעדת ארעא ושקועת (רעשה הארץ ושקעה) ואנא יהיב הכא כביש על תהומא (ואני נתון כאן כבוש על התהום) אף על גב כן לא שמע ליה כיון דרימיה (שהרים אותה) סליק תהומא ובעא מטפא עלמא (עלתה התהום וביקשה לשטוף את העולם) והוה אחיתופל קאים תמן (ואחיתופל עמד שם) אמר כדון דוד מתחנק ואנא מליך (עכשיו דוד נחנק ואני אמלוד) אמר דוד מאן דחכם דידע מקימתיה ולא מקים ליה יי' סופיה מתחנקא (מי שיודע להעמידה ואינו מעמידה יהא סופו שייחנק) אמר מה דאמר ואוקמיה (אמר מה שאמר והעמידה) התחיל דוד אומר שירה שיר המעלות שיר למאה עולות על כל מאה אמה היה אומר שירה אף על גב כן הוה סופה מתחנקא (אף על פי כן היה סופו שנחנק)